

Til

Forsvarsdepartementet
postmottak@fd.dep.no

Oslo 16. juni 2017

Deres ref.: 16/7726

Høring – konseptutredning fremtidig organisering av Sivilforsvaret

Vi viser til høringsbrev av 9. desember 2016, samt til epost av 6. juni 2017, hvor vi innvilges utsatt høringsfrist til fredag 16. juni.

1. Vårt anliggende

Medieorganisasjonene er opptatt av den utvikling vi har sett de siste årene, hvor det i flere sivilforsvarsdistrikter innkalles journalister og redaktører i lokale og regionale medier i forbindelse med øvelser og operativ innsats i Sivilforsvaret. Dette svekker de samme mediernes rolle til å utøve sin samfunnsrolle; å rapportere fra ulykker og hendelser av stor allmenn og samfunnsmessig interesse.

Vi viser også til at medieorganisasjonene har rettet flere henvendelser til forvaltningen, med spørsmål knyttet til dette temaet. Norsk Redaktørforening sendte 23. september 2015 et brev til Direktoratet for sivilt beredskap, hvor vi ba om et møte for å drøfte dette videre. Vi purret på vår henvendelse 20. november samme år. Den er fortsatt ikke besvart. I april 2016 sendte seks medieorganisasjoner en felles henvendelse til daværende justisminister Anders Anundsen. Den ble purret på til den sittende justisministeren Per Willy Amundsen i epost av 18. november 2016. Henvendelsen er fortsatt ikke besvart.

Problemstillingen knyttet til fritak fra tjenesteplikt er ikke spesifikt adressert i utredningen, men det heter i kapittel 3.2 om forutsetninger for og avgrensninger av konseptutredningen at

«Tjenesteplikten ligger også som en forutsetning for denne utredningen. Den er en del av samfunnskontrakten mellom staten og den enkelte borger og har paralleller til Forsvarets vernepliktsordning. Den sikrer at det norske samfunn har tilstrekkelig tilgang på personell i en beredskapssituasjon, og bidrar til en felles forståelse og kulturell likhet mellom den myndighetsutøvende organisasjonen og det sivile samfunn.»

I Vernepliktutvalgets rapport fra 2015 heter det blant annet

«Vernepliktens legitimitet er ikke bare knyttet til den prosentandel av årskullene som avtjener førstegangstjeneste. Dens legitimitet er først og fremst knyttet til at befolkningen oppfatter verneplikten som nødvendig for forsvaret av landet, at de vernepliktige oppfattes å gi et direkte bidrag til Forsvarets operative evne, og at de vernepliktige selv oppfatter tjenesten som meningsfull og meritterende.»

Innføringen av allmenn verneplikt sammen med Forsvarets begrensede behov åpner etter utvalgets mening for nye muligheter til å vektlegge frivillighet og motivasjon i større grad enn tidligere.»

Under punkt 7.4.4 i konseptutredningen, om Sivilforsvarsdistriktene, heter det:

«Selve fraværet fra både jobb og familie er i den sammenheng en ytterligere utfordring, og gjør rekrutteringen krevende. Det oppleves også at arbeidslivet er i endring, hvor mange driver pendling og Årnarbeid. Dette kombinert med økt spesialisering og mindre robusthet gjør at arbeidsrelaterte årsaker fører til mange fritakssøknader. Selve rekrutteringsgrunnlaget oppleves generelt som godt, men med utfordringer i enkelte områder med begrenset rekrutteringsgrunnlag.

2. Konkretisering av problemene

Flere redaktører, primært i mindre mediehus, har tatt kontakt med oss på bakgrunn av at en stor andel journalister og fotografer i deres redaksjoner har blitt innkalt til sivilforsvarstjeneste. For små redaksjoner kan dette bety at de ved hendelser av stor samfunnsmessig interesse blir så tappet for journalister at de ikke vil kunne gjøre jobben sin og levere journalistikk fra hendelsene. Samtidig medfører sivilforsvarstjenesten at journalister risikerer å opptre i dobbeltroller; noe som kan skape etiske dilemmaer det er vanskelig å håndtere.

Et eksempel er Firdaposten, der tre av åtte journalister i redaksjonen er innrullert i Sivilforsvaret og i 2015 ble innkalt på et tidspunkt da også redaksjonen hadde et stort behov for å ha hele sin redaksjon på jobb for å informere om det som skjer. I Fjordenes Tidende ble to av fem journalister beordret til sivilforsvarstjeneste. En fotograf i avisa Hordaland på Voss ble utkommandert av Sivilforsvaret vinteren 2015 da redaksjonen hadde behov for at han dekket ekstremsnøværet for sin redaksjon.

Flere journalister har søkt om fritak fra sivilforsvarstjeneste, men fått avslag. Fra lokale representanter for Sivilforsvaret har det vært gitt uttrykk for at man ikke har noe i mot at en journalist utkalt på sivilforsvarsoppdrag, også jobber for lokalavisa, men at journalisten er ilagt taushetsplikt gjennom sivilforsvarstjenesten. Dette er ingen god løsning, etter vårt syn. Det vil skape et stort etisk dilemma dersom en journalist både skulle være på oppdrag fra Sivilforsvaret og samtidig dekke en krisesituasjon eller ulykke for sin arbeidsgiver. Å være journalist underlagt taushetsplikt vil selvsagt også skape en nærmest umulig arbeidssituasjon.

Da redaktøren i Fjordenes Tidende våren 2015 sendte søknad om fritak på vegne av to medarbeidere fikk han til svar at det var den tjenestepliktige selv som måtte søke personlig om fritak – og noe fritak ble ikke innvilget.

På nyåret 2016 oppsto nye problemer i avisredaksjonene på Vestlandet i forbindelse med ekstremværet «Tor», ved at redaksjonsmedarbeidere ble utkalt til sivilforsvarstjeneste samtidig som det var særlig behov for medarbeiderne til dekning av uværet. Det har ikke hjulpet på situasjonen at Sivilforsvarets folk har vist seg så fullstendig avvisende til lokalmediens viktige sivile, private funksjoner i samfunnet. Heller ikke at Sivilforsvaret sender ut og krever tilslutning til taushetserklæringer med underskrift på skjemaer, der det henvises til lovbestemt taushetsplikt som for lengst er opphevet.

Medienes rolle som formidler av informasjon i forbindelse med større og mindre kriser er stadig viktigere, og særlig etter digitaliseringen av mediene og dermed deres økende evne til å formidle mer informasjon og langt raskere enn før. De profesjonelle mediene kan informasjonsformidling, de har stort sett fortløpende beredskap og særlig lokalmediene har stor troverdighet. I totalberedskap – og i totalforsvar – er dette viktig for samfunnet. Dette har myndighetene, særlig etter 2. verdenskrig, visst å sette pris på, men det kan synes som dette er i ferd med å gå i glemmeboken.

Vi minner om at ulike regeleverk og retningslinjer gjennom de siste tiår har understreket nettopp betydningen av at nyhetsmediens virksomhet opprettholdes, også i ved kriser

I 1972 kom det for eksempler retningslinjer hvor det for avisens del het:

b. Personell ved dagsaviser som er nødvendig for å opprettholde utgivelse under beredskap/krig

Norsk dagspresse omfatter 159 aviser med meget varierende opplagstall. Eksempelvis har 54 aviser under 5 000 eksemplarer og bare 10 aviser har over 40 000 eksemplarer. Trykningsmetodene varierer også.

Det tas sikte på å opprettholde avisdriften under beredskap/krig.

Søknad om utsettelse med frammøte ved mobilisering i Forsvaret eller om fritakelse for HV-tjeneste i krig, eller for tjenestegjøring i Sivilforsvaret i fred og krig må sendes av vedkommende pressemanns arbeidsgiver til henholdsvis:

- Rulleførende enhet i Forsvaret (gruppe II B) eller fylkesarbeidskontoret (gruppe II C).
- Fylkesarbeidskontoret for gruppe II B i Heimevernet og for tjeneste i Sivilforsvarets inkaserneringsavdelinger.»

Så sent som da Justiskomiteen og Forsvarskomiteen i fellesskap behandlet St.meld. nr. 17 (2001-2002) «Samfunnssikkerhet. Veien til et mindre sårbart samfunn, het det i komiteens merknader:

«Et bærende prinsipp i informasjonspolitikken er at informasjonen skal utarbeides på borgernes eller brukernes premisser. Kunnskap om de som er berørt av en krise, om behov og ønsker, må derfor legges til grunn for hvilke tiltak og informasjonskanaler som tas i bruk. Ved større kriser som berører store deler av den norske befolkningen vil ofte media være en viktig støttespiller for videreformidling av informasjon. Avhengig av krisens art og omfang skal virksomheter ha planlagt for bruk av informasjonskanaler og videreformidlere. Valg av informasjonskanal må også vurderes med hensyn til om informasjon skal ut før, under eller etter en krise.»

Sett i lys av dette mener vi problemstillinger knyttet til det å sikre de frie mediernes rolle som rapportører ved kriser er så sentral i den samfunnsmessige beredskapen at vi mener disse bør adresseres i det videre arbeidet med konseptutredningen.

Hege Iren Frantzen
leder Norsk Journalistlag

Randi Øgrey
adm.dir. Mediebedriftenes Landsforening

Rune Hetland
generalsekr. Landslaget for lokalaviser

Per Brikt Olsen
adm. dir. Fagpressen i Norge

Elin Floberghagen
generalsekr. Norsk Presseforbund

Arne Jensen
generalsekr. Norsk Redaktørforening